

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

**“From Adam to
Noach: Insights into
the Rise and Fall of
Man”**

Professor Shoshana Shechter
כג' חשוון תשס"ח • November 4, 2007

(1) העמק דבר – הקדמה לספר בראשית

זה הספר הנקרא ספר בראשית נקרא בפי הנביאים ספר הישר כדאיתא במס' עבודת כוכבים (כ"ה ע"א) על שני מקראות בס' יהושע (י' י"ג) הלא היא כתובה על ספר הישר. ובס' שמואל ב' (א' י"ח) ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר. ומפרש ר' יוחנן זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים שנאמר תמות נפשי מות ישרים. ושי להבין הטעם למה קרא בלעם את אבותינו בשם ישרים ביחוד ולא צדיקים או חסידים וכדומה. וגם למה מכונה זה הספר ביחוד בכנוי ישרים. ובלעם התפלל על עצמו שיהא אחריתו כמו בעלי זה הכנוי. והענין דנתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא. דשבת ישר הוא נאמר להצדיק דין הקב"ה בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה. אך לא היו ישרים בהליכות עולמם. ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם בירתא ה' שהוא צדוקי ואפיקורס. ובא עי"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. וע"ז היה צדוק הדין. שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך השר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אע"ג שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הבריאה והריסות ישוב הארץ. וזה היה שבח האבות שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואהבי ה' באופן היותר אפשר. עוד היו ישרים היינו שהתנהגו עם אוה"ע אפי' עובדי אלילים מכוערים. מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם כאשר היא קיום הבריאה...

(2) רש"י – בראשית (א:כו)

(כו) נעשה אדם - ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מציינו באחאב שאמר לו מיכה (מלכים א' כב יט) ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו, וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאלין לחובה. וכן (דניאל ד יד) בגזרת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא, אף כאן בפמליא שלו נמלך ונטל רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי, אם אין בתחתונים כדמותי, הרי יש קנאה במעשה בראשית:

(3) רד"ק (שם)

נעשה אדם. הקדים להודיע כי בא לברוא אדם וכן באשתו הקדים ואמר (ב, יח): טוב היות האדם לבדו אעושה לו עזר כנגדו, מה שלא עשה כן בכל הברואים...את גילה צדקתו לעיני כל יצוריו בבואו לתת עליהם מושל דורה בס. למען הכין לבם אליו ולא יחתו בבואו להם פתעום דורה ומושל. לכן אמר להם [לברואי עולם] נעשה אדם כמלך שבא לשום מס על עמו ואומר להם: לכו ונשימה מס על הארץ הוא לסוב לכם.

(4) ספר דת ומדע

צלם הוא יחס הפרסונלי שיכול להימצא דק בין "איסים". הפרסונליות של האדם עומדת מול הפרסונליות של האלוקים. הלוא יש גישה דחיה הרואה את האידיאל הדתי במחיקת האישיות; אישיותו של האדם נתפשת [בגישה הדתית ה ז א ה] כמחיצה בינו ובין הדברים... אבל הדת המוסרית אינה כן. רק כל עוד האדם הוא אישיות הוא עומד ביחסו אל האלוקים. האדם הוא עולם בפני עצמו, אין עליו לסבוע [להימנע] בטבע.

ולהביר גדולתו של הקב"ה, שאדם סובע כמה מטבעות בחותם אחד – כולן דומין זה לזה. ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם במרחמו של אדם הראשון ואין אחד מהם דומה לברו (שם).

אין האדם בעמדתו הדתית כפוף לעולם. אין כוחות הטבע כוחות אלוקיים שהם למעלה ממנו. אלא הוא עומד כאילו מצד האלוקים מזל הסבע.

(5) נפש החיים לרב חיים מולאזין

פרק א'

כתיב ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו וכן כתיב כי בצלם אלקים עשה את האדם. הנה עומק פנימיות ענין הצלם, הוא מדברים העומדים ברומו של עולם והוא כולל רוב סתרי פנימיות הזוהר. אמנם כאן נדבר במלת צלם בדרך הפשטנים הראשונים ז"ל על פסוק נעשה אדם בצלמנו כדמותנו:

והוא כי מלת צם ודמות כאן אינו כמשמעו כי כתוב מפורש (ישעי' מ') ומה דמות תערכו לו. אלא פירושו דעיון מה באיזה דבר. כמו דמיתי לקאת מדבר כי לא נעשו לו כנפים וחרטום ולא נשתנה צורתו לצורת הקאה רק שנדמה אז במקרה פעוליו שהיה נע ונד כמו הקאת מדבר שהוא צפור בודד ומעופף ממקום למקום. כ"ה לפי הפשטנים הראשונים ז"ל וכן עד"ז הוא ענין מלת צלם כי המה דומים במשמעם בצד מה:

פרק ג'

כן בדמיון זה כביכול ברא הוא יתברך את האדם והשליטו על רבי רבון כמות ועולמות אין מספר. ושרם בידו שיהא הוא המדבר והמנהיג אותן פטי כל פרטי תנועות מעשיו ודבוריו ומחבותיו וכל סדרי הנהגותיו הן לטוב או להיפך ח"ו כי במעשיו ודבוריו ומחשבותיו הטובים הוא מקיים ונותן כח בכמה כתות ועולמות עליונים הקדושים ומוסיף בהם קדושה ואור כמ"ש (ישעי' נ"א) ואשים דברי בפיך גו' לנטוע שמים וליסור ארץ. וכמאמר ז"ל אל תקרא בניך אלא בוניך כי המה המסדרים ועולמות העליוני כבונה המסדר בנינו ונותנים בהם רב כח ובהיפוך ח"ו ע"י מעשיו או דבוריו ומחשבותיו אשר לא טובים. הוא מהר"ם ר"ל כמה כהוה ועולמות עליונים הקדושים לאין ערך ושיעור. כמ"ש (שם מ"ט) מהרסיך ומחריבך וגו'. או תחשיך או מקטיץ אורם וקדושתם ח"ו. ומוסיף כח לעומת זה בחזרות הטומאה ר"ל:

זהו ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים נב'. כי בצלם אלקים עשה וגו'. שכמו שהוא ית' שמו הוא האקלים בטל הכחות הנמצאים בכל העולמות כולם. ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבואות כחות ועולמות עפ"י כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל עניניו בכל עת ורגע ממש כפי...

(6) משנה – מסכת אבות (ג:ד)

הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר (בראשית ט) בצלם אלהים עשה את האדם חביבין ישראל שנקראו בניו למקום חבה יתירה נודעת להם שנקראו בניו למקום שנאמר (דברים י"ד) בנים אתם לה' אלהיכם חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו:

(7) גמרא – מסכת יבמות (סב:)

אמר רבי תנחום א"ר חנילאי: כל אדם שאין לו אשה - שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה; בלא שמחה - דכתיב: (דברים י"ד) ושמת אתה וביתך, בלא ברכה - דכתיב: (יהזקאל מ"ד) להניח ברכה אל ביתך, בלא טובה - דכתיב: (בראשית ב') לא טוב היות האדם לבדו.

(8) גמרא – מסכת יבמות (טג.)

ואמר רבי אלעזר: כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם, שנא': (תהלים קט"ו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. ואמר רבי אלעזר, מאי דכתיב: (בראשית ב') אעשה לו עזר כנגדו? זכה - עוזרתו, לא זכה - כנגדו. ואיכא דאמרי, ר' אלעזר רמי: כתיב כנגדו וקרינן כניגדו! זכה - כנגדו, לא זכה - מנגדתו. אשכחיה רבי יוסי לאלהיה, א"ל: כתיב אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם? א"ל: אדם מביא חייטין, חייטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?

(9) ספר מאדם עד נח

בפרשה הקודמת, השייכת לעולם הפסיקאלי, מדגיש הכתוב את הצד המיני שביחס האיש לאשתו (א, כז: "זכר ונקבה בראם"): בפרשה זו השייכת לעולם המוסרי מדגיש הכתוב בייחוד את הצד המוסרי שביחס זה: "עזר כנגדו".

(10) מהר"ל מפרג – גור אריה עה"ת

נעשה לו עזר וכו'. דאם לא כן "כנגדו" למה לי, והכי פירושו לפי זה – "אעשה לו עזר" שהוא עזר כנגדו, כי זה העזר אינו עזר כמו האב לבן או בן לאב ולעולם לא יתנגדו זה את זה, אבל עזר זה יהיה "עזר כנגדו". כי האשה שהיא תשובה ושקולה כמו האיש – ומסייע לאיש, כי האיש מביא והאשה מתקנת לו – זה נקרא "עזר כנגדו". לכך אם לא זכה – היא כנגדו לגמרי. אבל האב לבן אינו כנגדו לעולם. כך יש לפרש לפי פשוטו, ואם לא היה כן לא היה מביא רש"י מדרש זה שאינו קרוב לפשוטו. ויש בזה דבר נעלם עוד, כי הזכר והנקבה הם שני הפכים זה זכר וזאת נקיבה, אם זכה מתחברים בכח אחר לגמרי, כי כל שני הפכים מתאחרים ככח אחר כאשר הם זוכים, כלומר שהשם יתברך שעושה שלום בין ההפכים – מקשר ומחבר אותם, אבל כאשר אינם זוכים, אז לפי שהם הפכים גורם שהיא כנגדו.

(11) עקידת יצחק – שער ח'

ולזה אתה חכמתו יתברך שלא יהיה זווג האדם ואשתו על היחס המיני ההוא לבד כשאר הב"ח כל שיהיה להם יחס אישי מיוחד הוא יחזק אהבתם וחברותם יהעזר זה מזה בכל עניניהם וזר גמור ושלם כאשר יאות להם. והוא מה שאמר לא טוב היות האדם לבדו כלומר שיהיה על אחד מהזכר והנקבה בפני עצמו כשאר הב"ח הרועים על ידיהם שאינן צריכים לחברה זה את זה. אמנם יתכן שכשהיה לו חברה נאותה ומשותפת לו כפי צרכו ולזה אעשה לו העזר הראוי הנאות לו שהוא עזר כנגדו כלומר כנגד צורכו ושוה לו.

(12) שד"ל (ב:יח)

לא טוב היות האדם לבדו: אין הכוונה לומר שהאל נמלך ממחשבתו אלא המכוון הוא להעיר אותנו על יקרת הזיווג, ולהודיע כי לא טוב היות האדם לבדו, ולפיכך רצה הקב"ה, שיהיה האדם שרוי שעה אחת בלא אשה ואח"כ הזמינה לו, כדי שתהיה חביבה עליו אחר שהרגיש, כי בזולתה היה חסר, וחמזה ילמדו גם הדורות הבאים כי לא טוב היות האדם לבדו. ותלמידי מוהר"ר איגל מוסיף, כי מה שכתוב לא טוב וגו' אינו אלא כאומר שעדיין לא נשלמה כוונת הבורא בבריאת האדם, כי אחר בריאת כל דבר כתוב וירא אלקים כי טוב, שנעשה רצונו, וכאן לא נעשה עדיין רצונו, כי מעלם לא היה רצונו שיהיה האדם יחיד.

(13) בראשית (ג:ח-יג)

- (ח) וישמעו את קול ד' אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ויאשתו מפני ד' אלהים בתוך עץ הגן:
 (ט) ויקרא ד' אלהים אל האדם ויאמר לו אפקה:
 (י) ויאמר את קולך שמעתי בגן נאירא פי עירם אנכי ונאחבא:
 (יא) ויאמר מי הגיד לך כי עירם אתה המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת:
 (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ נאכל:
 (יג) ויאמר ד' אלהים לאשה מה זאת עשית נתאמר האשה הנפש השיאני נאכל:

(14) בראשית (ד:ד-ט)

- (ד) והכל הביא גם הוא מבכרות צאנו ומחלבהן וישע ד' אל הכל ואל מנתחו:
 (ה) ואל קין ואל מנתחו לא שעה ניחר לקין מאד ויפלו פניו:
 (ו) ויאמר ד' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך:
 (ז) הלא אם תיטיב שאת נאם לא תיטיב לפתח חטאת ריבך ואלו תשוקתו ואתה תמשל בו:
 (ח) ויאמר קין אל הכל אחיו ויהי בהיותם בשדה וקם קין אל הכל אחיו ויהרגהו:
 (ט) ויאמר ד' אל קין אי הכל אחיך ויאמר לא ידעתי השמר אחי אנכי:

(15) מדרש תנחומא – בראשית ט'

כיון שאמר לו הקב"ה אי הבל אחיך א"ל לא ידעתי השומר אחי אנכי אתה הוא שומר כל הבריות ואתה מבקשו מידי, משל למה"ד לגנב שגנב כלים בלילה ולא נתפש, לבקר תפשו השוער, א"ל למה גנבת את הכלים, א"ל אני גנב ולא הנחתי אומנתי אבל אתה אמונתך /אומנתך/ בשער לשמור למה הנחת אומנתך, ועכשיו אתה אומר לי כך, ואף קין כך אמר אני הרגתי אותו בראת בי יצה"ר, אתה שומר את הכל ולי הנחת אותו להרגו אתה הוא שהרגתו שנקראת אנכי שאלו קבלת קרבני כמותו לא הייתי מתקבא בו.

(16) בראשית (ד:יז-כד)

- (יז) וידע קין את אשתו ופתה ונתלד את חנוך ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר קשם בנו חנוך:
 (יח) וינלד לחנוך את עירך ועירך ילד את מחויאל ומחויאל ילד את מתושאל ומתושאל ילד את למך:
 (יט) ויקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השנית צלה:
 (כ) ונתלד עדה את יבל הוא היה אבי ישב אהל ומקנה:
 (כא) ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תפיש פגור ועוגב:
 (כב) וצלה גם היא ילדה את תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל ונחות תובל קין נעמה:

(כג) נִיאָמַר לְמֶנְךָ לְנִשְׁיוֹ עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלֵי נְשֵׁי לְמֶנְךָ הָאֲזוּנָה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הִרְגָתִי לְפַצְעֵי וְיִלְד לְחִבְרָתִי :
(כד) כִּי שְׁבָעִים יָקָם קִיץ וְלְמֶנְךָ שְׁבָעִים וְשָׁבָעָה :

(17 מלבנים (שם))

עדה וצלה (גם אם לא היתן נשי) שמען קולי ואל תמרו את פי, וכ"ש אחר שאתן נשי למך והאשה צריכה שתהיה נכנעת לבעלה, א"כ האזנה אמרתי (האזנה קלה משמיעה, ר"ל אף האזינו כל מה שאומר) כי אם אעשה אתכן רעה מי יציל אתכן מידי, הלא איש הרגתי לפצעי, איש אחד עשה לי פצע והרגתי אותו ובעת ההרג נתן בי חבורה שהיא קלה מפצע והרגתי גם את הילד שלו, ולא היה מי שיקום כנגדי ויבקש דמם מידי כי אין משפט נגדי בארץ כי זרועי רמה, ואם תאמר שאענש בדין שמים, ע"ז אני משיב לכם:
(כד) כי אם קין שהיה הרוצח הראשון בכ"ז אמר ה' שמי שיהרוג אותו נקם על אחת שבע, כ"ש למך כי הוא תקיף יותר מקין והוא מושל ממשל רב, שמי שיהרגנו ינקם שבעה פעמים, כי בניו ועבדיו יקחו נקמתו, ולכן אתן נשי למך גורו מפני חרב, כי אשר תמרה את פי תומת. ובזה יספר איך יצאו בני קין לתרבות רעה והתפארו ברצח, עד שגם את נשיהם הפחידו בהרג וטבח...

(18 בראשית (ו:א-ב))

(א) וַיְהִי כִּי הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוּת יָלְדוּ לָהֶם :
(ב) וַיִּקְרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ :

(19 רד"ק (שם))

ויראו בני האלהים. בני השופטים והגדולים ומנהיגי המדינות כי הם יקראו אלהים כמו: אלהים לא תקלל (שמות כב כז) והדומים לו. את בנות המון. בנות המין האדם החלושים שלא היה להן כח לעמוד כנגדם וכאשר היו רואים בני הגדולים בנות העניים והלושים שהיו טובות, רוצה לומר יפות תואר ומראה, היו עושקים ולוקיחים אי זה שהיו בוחרים מכל הנשים, ואותם שישרו בעיניהם היו פנויות או נשואות לבעל, כי מי שהיה גדול מחברו עושק את חברו, ואין מציל מידם. ו"אדם" נאמר על הפחותים והחלושים כמו שאמר: גם בני אדם גם בני איש (תהלים מט ג), בני אדם הפחותים, בני איש הגדולים.

(20 ספר מאדם עד נח)

כל ההישנים בתרבות החומרית אינם שוים כלום בלי המידות הסובות בדרכי המוטור.

(21 מלבי"ם)

הגם שקין וכניו יסדו עיר וקיבוץ מוגי ותיקנו נימוסים ומלאכות להנהגת החברה, בכל זאת אם לא התבונה חתן קולה ואם לא יהיו האנשים בעלי יושר ואוהבי צדק בטבעם, לא יועילו הנימוסים, שאם יעמוד איש ערוף, יצחק לכל חוק ונימוס וינוול משפס וצדק.